

Matic Majcen

Kapital in intelektualni konformizem

Le redkokatera knjižna izdaja je v zadnjem času požela toliko pozornosti kot novi prevod Marxovega *Kapitala*, ki po besedah založbe Sophia prihaja »v primernem trenutku, v času gospodarske krize, ko kapitalizmu, kakor je običajno v takšnih trenutkih, odpada človeški obraz, pod njim pa se odkriva njegova pošastna narava.« Marxovo monumentalno delo tudi 146 let po prvotni izdaji nedvomno ostaja (in še enkrat znova tudi *postaja*) aktualno po zaslugi svoje vseobsegajoče kontekstualizacije kapitalističnega sistema, v katerem se je v neugodnem trenutku njegove zgodovine znašla tudi naša država. Ne prej ne kasneje ni bilo knjige ali avtorja, ki bi bolj suvereno in celovito opisal umeščenost družbenih subjektov v kapitalistično ekonomsko logiko in vse kaže, bo pri tem ostalo tudi daleč v prihodnosti.

Prevod Marxovega dela je pri nas izšel ravno v obdobju zadnjih dni Janševe vlade ter množičnih protestov na ulicah in trgih po vsej Sloveniji, s čimer je bila knjiga deležna poudarjene medijske pozornosti. Ob poslušanju in branju gostovanj Marxovih najbolj zvestih zagovornikov v medijih pa se je ponovno potrdilo, da je civilna in akademska levica, povezana s to miselno linijo, daleč od nivoja kakršnekoli racionalne, tehtne ali zdravorazumske argumentacije pri zagovarjanju svojih stališč. Namesto tega jim je v javnost uspelo lansirati diskurz nedvoumnega verovanja v veliko rdečo bukvo, kot da bi naenkrat pozabili, da je *Kapital* ob svojem sicer nevprašljivem prispevku k zgodovini idej tudi knjiga, polna naivnih interpretacij zgodovine, infantilnih utopičnih projekcij, fetišizacij družbene strukture ter konec koncev tudi neizvedljivih družbenih rešitev. Namesto trezne reevaluacije je bilo možno dobiti vtis, da bi morali do te knjige privzeti podoben odnos, kot ga imajo kristjani do *Svetega pisma*: knjiga, v katero se ne dvomi, temveč se v njo *veruje*.

Razlogi, da je marksistična debata dosegla takšno kakovostno regresijo, so pravzaprav na dlani. Marx-Engelsova misel je v našem kulturnem okolju zakoreninjena še iz preteklih časov. Kdor je s prve roke izkusil šolanje na kakšni izmed naših javnih družboslovno-humanističnih fakultet, lahko izpriča, da ima antikapitalistična naravnost pri nas domala dogmatski status. Vzpon nove močne generacije marksistov zato kvečjemu priča o tem, da se vzpostavljajna zdrave distance do nauk svojih profesorjev pri nas ne dojema kot nujnega na poti do iskanja individualnega, neodvisnega in svobodnega načina mišljenja. Po osamosvojitvi je v svojevrstni akademski različici jugonostalgije namesto iskanja novih teoretskih tokov, ki jih v širšem transnacionalnem prostoru ne manjka, tudi mlajša generacija začela zvesto prevzemati naracije, ki jim jih starejši profesorji v averziji do tranzicijskih družbenih izkrivljenj niso zamudili posredovati.

Intelektualna levica, stara in mlada, se je tako pod pritiski novodobnih konservativnih silnic, ki se vse bolj pogumno selijo tudi v množične medije, morala še dodatno angažirati in poenotiti v skupnem delovanju, pri čemer se je namesto iskanja sodobnih, inovativnih kompromisov in alternativ prav marksistična misel izkazala za najbolj priročna. Ta pa ne pušča nobene izbire ali kompromisne poti – z njo se začne in konča miselni okvir, ki se ga preprosto ne izpodbija. Vse, kar si v teh časih sploh upa vsaj približno postaviti v zagovor kapitalizma, je izvrženo pod etiketo demoniziranega neoliberalizma.

Civilna in akademska levica je bila ob zaostrovanju desničarskega diskurza s položaja oblasti prisiljena v dvoboj, ki ga v resnici ne bi smela sprejeti. To so bile sladke sanje njenih nasprotnikov: da se jo zvabi izven polja racionalnega mišljenja in se jo prisili v uporabo diskurzivnih in organizacijskih metod, ki ji niso lastne. Namesto da bi se osredotočila v institucionalno branjenje univerzalnih družbenih vrednot, je po zgledu marksizma militarizirala in polarizirala svojo argumentacijo v strahu pred tem, da bi bila preglašena. Kakovost retorike je zamenjala glasnost in agresivnost njenega izrekanja. Konsenz kot eno nujnih vrednot družbene kohezije je zamenjal neusmiljen boj, v katerem sta obe strani zagledani v svoj prav in se ne pustita prepričati v nasprotno.

Pogubna napaka marksizma v obliki, kot ga danes opazujemo pri nas, je njegova kratkovidnost: spregled dejstva, da pri dandanašnjem konservativnem teptanju nekaterih najpomembnejših vrednot razvitih družb niso ogrožene vrednote, ki obstajajo od časa Marxa in Engelsa, temveč osnovni temelji zahodne civilizacije, na katerih kot zapuščini starih Grkov gradimo že stoletja. Težnje po človekovih pravicah, dostojanstvu, enakosti, osebni svobodi in sreči, združenih pod okriljem demokracije, sploh ne bi smele tvoriti pola v bipolarnem političnem kockanju, temveč tvorijo tisti neizpodbitni kamen družbe, ki ga je potrebno v argumentiranem duhu (kot resničnem bistvu leve inteligence) trmasto braniti znotraj institucionalnih okvirov. Kar je danes na kocki, je preprosto veliko bolj resno, da bi se ga lotevali s sektaško zavezo teoretskim ideologijam.

Sprašujem torej: ali je, da bi verjel v idejo skupnega, res potrebno biti marksist na isti način, kot nas velike religije prepričujejo, da je potrebno biti kristjan ali pripadnik kakšne druge vere, da bi lahko bil veren? Moj odgovor je jasen in nedvoumen »ne«. V obeh primerih gre za osnoven, arhetipski koncept, ki je vpisan že v samo bistvo človekovega biološkega in psihološkega obstoja. Prepričani apostoli obeh omenjenih ideologij pa vedno znova zagrešijo nič manj kot idejno nasilje, ko se polastijo univerzalnih in od človeške biti neločljivih idej, in iz njih naredijo blagovno znamko, v kateri sta uporaba ikonografije in ritualno čaščenje pomembnejša od izvirne vrednote same. Ta v procesu ideološke promocije in kadrovske ekspanzije izgublja svojo elementarno prepričljivost in moč, ali z drugimi besedami, ideološko gibanje samo sebi postane največja ovira pri

realizaciji tistega, kar zagovarja. Kot se materializem in prelivanje krvi za krščanstvo izkažeta kot njegov realno manifestirano bistvo in njegov ne-
ločljiv del, si prav tako marksizem ne zmore priznati, da je prav kapitali-
zem njegov *raison d'être*, njegov potlačeni objekt želje, iz katerega črpa
vso svojo moč. Brez njega bi tudi sam ostal kastriran, brez svoje populi-
stične prepričljivosti in kritične ostrine, s katero si podjarmlja šibke ter ver-
jetja željne ume. Padec kapitalizma je v resnici marksistova najhujša nočna
mora.

Marksizem tako danes pri nas v opaznem delu igra vlogo opija inte-
lektualcev, kot je že leta 1955 zapisal Raymond Aron v svoji klasični, a v
slovenščino, kajpak, neprevedeni knjigi. Namesto obogatitve domače hu-
manistične misli smo bili z novim prevodom *Kapitala* v prvi vrsti deležni
zameglitev njegove afirmativne vrednosti in dokaza, da je ta čas bolj kot
katerokoli drugo teoretsko gibanje prav marksizem najbolj povezan z
množičnim intelektualnim konformizmom, ki v nobeni obliki ne more biti
pozitiven pojav. Po drugi strani pa si v senci njegove medijsko najbolj iz-
postavljene celice del avtorjev vendarle prizadeva izluščiti njegov osnovni
nauk in ga prilagoditi potrebam 21. stoletja in če kje, potem prav tu nastaja
podlaga za resnično razrešitev antagonizmov današnjega časa, ki bo
Marxove ideje zvedla v polje zdravega razuma in jih prebudila povprek ce-
lotnega političnega spektra. Aktualizacije marksizma skozi zgodovino nam
kažejo, da je ignoriranje imperativa po širokem družbenem konsenzu po-
gubno in da so pretirano angažirane ideologije, tako leve kot desne, tisti
družbeni pojav, ki se ga moramo zaradi vanj že vnaprej vpisanega
izključevanja kvečjemu bati. Vsesplošen konsenz pa je kljub zahtevnejše-
mu zgodovinskemu trenutku in spremljajočim bolečim kompromisom
vendarle tista odgovornost in zaveza, ki se ji nikakor ne bi smeli odreči.

Matic Majcen